
НІКОЛАЄНКО Ю.О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Полтавська державна аграрна
академія, м. Полтава

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті проаналізовано сучасні підходи до розуміння сутності професійної культури фахівця. Обґрунтовано актуальність проблеми формування комунікативної культури студентів вищих аграрних навчальних закладів. Запропоновано визначення поняття “іншомовна комунікативна культура майбутніх фахівців аграрного профілю”.

Ключові слова: професійна культура, комунікативна культура, іншомовна комунікативна культура.

В статье проанализированы современные подходы к пониманию сущности профессиональной культуры специалиста. Обоснована актуальность проблемы формирования коммуникативной культуры студентов аграрных вузов. Предложено определение понятия “иноязычная коммуникативная культура будущих специалистов аграрного профиля”.

Ключевые слова: профессиональная культура, коммуникативная культура, иноязычная коммуникативная культура.

The article gives the analyses of modern approaches to specialist's professional culture. It deals with the urgent problem of forming the communicative culture of students of agrarian higher educational establishments. It offers the definition of the concept “foreign language communicative culture of future agrarian specialists”.

Key words: professional culture, communicative culture, foreign language communicative culture.

Сучасні інтеграційні процеси та бурхливий розвиток інформаційних технологій призвели до посилення міжкультурної комунікації у різних сферах суспільного життя. Ці тенденції зумовили потребу у фахівцях, які здатні до творчої самореалізації в умовах відкритого ринку праці, постійного професійного розвитку та активної співпраці із зарубіжними колегами. Звідси випливає необхідність зміни акцентів у системі професійної освіти, переорієнтація навчально-виховного процесу із набуття знань, умінь і навичок на формування загальної та професійної культури.

Різні аспекти професійної культури фахівців висвітлені у численних дослідженнях (Р. Горбатюк, Л. Зеліско, І. Ісаєв, Г. Попова, І. Сенча, Г. Сукачова). Значна увага науковців приділяється проблемі формування комунікативної культури (М. Васильєва, В. Луценко, В. Михайлюк, В. Полторацька, С. Поплавська).

Актуальними на сьогодні є праці, у яких досліджуються проблеми, пов'язані із культурою іншомовної комунікації представників різних професійних сфер (І. Кухта, В. Лівенцова, І. Татаріна). Аналіз цих досліджень дозволяє стверджувати, що формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців має бути обов'язковим компонентом їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Дисертаційні дослідження С. Амеїліної, Л. Барановської, І. Ляшенко свідчать про підвищення інтересу науковців до проблем підготовки майбутніх аграріїв до професійного спілкування.

Враховуючи те, що сучасні студенти аграрних ВНЗ мають можливість не тільки працювати на фермерських господарствах під час проходження практики закордоном, але й можуть стати учасниками різноманітних навчальних та дослідницьких програм, питання підготовки до іншомовного професійного спілкування є особливо актуальними. Наразі потребує на-

гального вирішення проблема обґрунтування теоретичних та практичних основ формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців аграрного профілю.

У цій статті ми ставимо за мету на основі аналізу сучасних педагогічних джерел розкрити сутність поняття іншомовна комунікативна культура та визначити його місце у структурі професійної культури майбутніх фахівців аграрного профілю.

Професійну культуру розуміють як соціально-професійну якість суб'єкта праці, яка включає сукупність принципів, норм, правил і методів, які сформувалися історично та регулюють професійну діяльність людини [3, с. 382].

Н.Б.Крилова виділяє у структурі професійної культури загальну та спеціальну культуру. Зокрема, до загальної професійної культури належать почуття професійної гордості, працелюбність і працездатність, підприємливість, енергійність та ініціативність, володіння нормами наукової організації праці, знання основ соціальної психології, організаторські здібності, зацікавленість у розширенні професійного досвіду. Спеціальна професійна культура у фахівців різного профілю включає сукупність якостей, які визначаються вузькоспеціальними розділами професіограми [5].

Рівень розвитку професійної культури, на думку Н.Б. Крилової, визначається сформованістю таких компонентів, як система знань та інтересів, що визначають кругозір особистості; система переконань, що утворюють світоглядний рівень; система умінь і розвинених на їх основі здібностей, які проявляються в практичній діяльності; система індивідуальних норм поведінки і методів діяльності; система соціальних почуттів, які утворюють рівень емоційної культури [5].

У науковій літературі представлено різноманітні підходи до визначення сутності поняття "професійна культура фахівця". До змісту професійної

культури включають: засвоєні майбутнім фахівцем професійні знання та навички, здатність особистості до креативного мислення та постійного самовдосконалення та самоосвіти [10]; всю систему соціально значущих якостей особистості, що продуктивно реалізуються в індивідуальній діяльності та результат якісного розвитку знань, інтересів, переконань, норм діяльності і поведінки, здібностей і соціальних почуттів [7]; сукупність засвоєних людиною способів і технологій певної професійної діяльності [9].

Аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновки про те, що професійна культура фахівця є складним системним утворенням, у структурі якого можна виділити певні взаємопов'язані та взаємозалежні компоненти. Необхідно наголосити на динамічності цього особистісного утворення, яке формується у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах.

Для визначення особливостей формування професійної культури майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах скористаємося схемою Е.П. Комарової, яка описує процес професіоналізації особистості як послідовний рух до більш високих досягнень у процесі здобуття освіти:

- досягнення елементарної та функціональної грамотності, коли на доступному мінімально необхідному рівні формуються первинні знання, уміння, навички, які необхідні для оволодіння наступним вищим освітнім рівнем;
- загальна освіченість, коли людина отримує необхідні достатні знання про оточуючий світ та опановує найбільш загальними способами діяльності для пізнання і перетворення певних об'єктів дійсності;
- професійна компетентність, коли на основі загальної освіти формуються професійно значущі якості, які дозволяють фахівцю найбільш повно самореалізуватися у конкретних видах професійної діяльності;

- формування культури, коли людина не тільки усвідомлює матеріальні та духовні цінності, накопичені попередніми поколіннями, але й здатна адекватно оцінити свою особисту участь у суспільному розвитку та внести свій внесок у постійний культуроутворюючий процес власного соціуму та цивілізації в цілому;
- формування індивідуального менталітету особистості – стійких глибинних основ світогляду та поведінки, які надають особистості унікальної неповторності [4, с. 12].

Розглянута схема визначає особливу роль загальної та професійної культури у формуванні особистості фахівця будь-якої галузі, адже самої лише компетентності недостатньо для досягнення професіоналізму. Особистісний, соціальний, професійний та культурний розвиток повинні взаємодоповнювати один одного. Тільки за таких умов можливий процес самовдосконалення як окремої людини, так і всього суспільства.

Формування професійної культури є одним із основних завдань вищої аграрної освіти та перспективним напрямком удосконалення кадрового потенціалу у сфері сільського господарства. Адже рівень конкурентоспроможності нашої держави в аграрному секторі значною мірою залежить і від здатності українських аграріїв ефективно встановлювати та підтримувати контакти на внутрішньому та міжнародному ринках. Відповідно виникає потреба у фахівцях з розвинутою комунікативною культурою.

Специфіка професійного спілкування майбутніх аграріїв розкривається у дисертаційному дослідженні С. Амеліної, яка зазначає, що хоча професійна діяльність працівників сільського господарства безпосередньо пов'язана з матеріальною сферою, у сучасних умовах професія аграрія поступово відходить від системи "людина-природа" і наближається до системи "людина-людина" [2]. Ми

цілком погоджуємося з цим твердженням і вважаємо, що комунікативна культура, в тому числі іншомовна, є обов'язковим складником професійної культури майбутніх фахівців аграрного профілю.

Теоретичне обґрунтування поняття "іншомовна комунікативна культура майбутніх аграріїв" базується на аналізі сучасних педагогічних досліджень.

У дисертації І.Татаріної комунікативна культура визначається як сукупність знань про етичні та психологічні норми організації мовленнєвої взаємодії та наявність практичних умінь їх використання в умовах певної комунікативної ситуації. Важливою складовою комунікативної культури є мовленнєва культура. Остання включає мовну культуру та культуру мовленнєвого спілкування. Оволодіння мовною культурою забезпечує відповідність того, що ми говоримо, нормам літературної мови. Культура мовленнєвого спілкування передбачає сформованість таких комунікативних якостей, як доречність мовлення, його логічність, точність, правильність, виразність, ясність і чистота. Завдяки цим якостям підвищується ефективність мовлення [11, с.6].

Нашу увагу привернула дисертаційна робота І. Кухти, яка розглядає іншомовну комунікативну культуру майбутніх фахівців туристичної сфери як інтегративну характеристику, що визначає комунікативно-професійний статус особистості й охоплює спрямованість на комунікацію, здатність до використання іноземної мови в певному соціально-культурному середовищі, внутрішню готовність до міжкультурної взаємодії. Науковцем доведено, що виступаючи структурною одиницею загальної культури особистості, іншомовна комунікативна культура є одночасно складником професійної культури фахівця [6, с. 9].

Н. Абрамовою обґрунтовано поняття "культура іншомовного ділового спілкування" як складне інтегратив-

не особистісне утворення, що складається із аксіологічного, когнітивного, операційного та особистісно-творчого компонентів. Наголошується, що культура іншомовного ділового спілкування є обов'язковим складником соціальної та особистісної культури сучасного фахівця, сприяє ефективній взаємодії суб'єктів у процесі мовленнєвої діяльності, підвищуючи якість цієї діяльності [1, с. 11].

Особливий інтерес для нас має концепція іншомовної комунікативної освіти Є. Пасова, сутність якої полягає у формуванні особистості у контексті діалогу рідної та іншомовної культур. Науковець слушно наголошує на необхідності переорієнтації освітнього процесу із отримання знань на формування культурної та духовної особистості: "культура як система цінностей, яка використовується як зміст освіти, стає тим простором існування, завдяки якому людина може стати людиною духовною. З одного боку, оволодіння культурою впливає на становлення індивідуальності, відповідно і на освітній рівень суспільства, а з іншого – присвоєна система цінностей впливає на те, заради чого і як індивідуальність використовує свій потенціал, тобто на моральний рівень суспільства" [8, с. 31]. Іншомовна комунікативна освіта є складним процесом, який включає: 1) пізнання – оволодіння культурологічним змістом іншомовної культури (культура іншої країни та мова як елемент цієї культури); 2) розвиток – оволодіння психологічним змістом іншомовної культури (здатність здійснювати мовленнєву та навчальну діяльність, комунікативні здібності); 3) виховання – оволодіння педагогічним змістом іншомовної культури (моральні норми та цінності); 4) навчання – оволодіння соціальним змістом іншомовної культури (мовленнєві уміння для здійснення спілкування).

На нашу думку, концепція Є. Пасова є перспективною, адже у ній представлено цілісний підхід до розуміння

іншомовної культури як змісту освіти, коли знання з іноземної мови та факти культури іншої країни, розвиток комунікативних і мовленнєвих умінь, формування етичних норм відбувається одночасно у навчальному процесі, який імітує процес реального іншомовного спілкування. Культура виступає не допоміжним засобом у вивченні мови, а центральною освітньою категорією, що визначає рівень духовності особистості.

Проведений аналіз наукової літератури дозволив визначити комунікативну іншомовну культуру фахівців аграрного профілю як цілісне особистісне утворення, яке включає сукупність індивідуально засвоєних культурних, психологічних, моральних та соціальних норм та цінностей, які використовуються у процесі іншомовного спілкування. Вищезазначені цінності не тільки засвоюються у формі теоретичних знань та накопичуються

у вигляді досвіду їх використання на практиці, але й потребують творчого перетворення із загальнолюдських та особистісно важливі, що спонукають людину до постійного духовного самовдосконалення.

Отже, можемо зробити висновок, що іншомовна комунікативна культура як складник професійної культури фахівців аграрного профілю є важливим чинником становлення і формування особистості сучасного професіонала. Це динамічне особистісне утворення забезпечує успішну адаптацію аграріїв в іншомовному середовищі, ефективну взаємодію із зарубіжними колегами, сприяє їхній професійній та особистісній самореалізації в умовах відкритого суспільства. Подальшого дослідження потребують питання формування іншомовної комунікативної культури студентів вищих аграрних навчальних закладів у процесі професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамова Н.В. *Формирование культуры иноязычного делового общения студентов-юристов: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования"* / Н.В. Абрамова. – Саратов, 2012. – 23 с.
2. Амеліна С.М. *Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04: "Теорія і методика професійної освіти"* / С.М. Амеліна. – Харків, 2008. – 40 с.
3. Гончаренко С.У. *Український педагогічний енциклопедичний словник* / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
4. Комарова Э.П. *Основы обучения иноязычному профессионально ориентированному опосредованному общению в системе вузовского образования* / Э.П. Комарова. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – 175 с.
5. Крылова Н.Б. *Формирование культуры будущего специалиста*. – М.: Высшая школа, 1990. – 142 с.
6. Кухта І.В. *Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців туристичної сфери: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04: "Теорія і методика професійної освіти"* / І.В. Кухта. – Тернопіль, 2011. – 22 с.
7. Лівенцова В.А. *Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лівенцова Вікторія Анатоліївна*. – Вінниця, 2002. – 232 с.

8. Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования / Е.И. Пассов. – М.: Просвещение, 2000. – 170 с.
9. Сенча І.А. Педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04: "Теорія і методика професійної освіти" / І.А. Сенча. – Одеса, 2008. – 20 с.
10. Сукачова Г. Професійна культура інженера-педагога: мовленнєвий аспект / Г. Сукачова // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2011. – Вип. LIV. – С. 227-235.
11. Татаріна І.О. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04: "Теорія і методика професійної освіти" / І.О. Татаріна. – Одеса, 2005. – 19 с.